

DEHQON XO'JALIGIDA MOLIVAVIY SAVODXONLIKNI OSHIRISH ZARURATI

Sharofov Murodjon

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti talabasi murodjon30b881oa@gmail.com

Fozilov Shohnazar

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti talabasi shohnazarfozilov9@gmail.com

Annotatsiya: *Hozirgi kunda har bir soha va har bir boshlang'ich tadbirkorlikda alabatta moliyaviy savodxonlik muhim o'rin tutadi. Davlatimiz rahbari ham bu borada ko'plab islohotlarni yo'lga qo'yganini ko'rishimiz mumkin. Nafaqat tadbirkorlikning ishlab chiqarish turi, balki qishloq xo'jaligi va oziq-ovqat sanoatida ham bu bilim zarurdir. Ushbu maqolada mamlakat qishloq xo'jaligining moliyaviy barqarorligi holati va istiqbollari sohani moliyalashtirish mexanizmlarini takomillashtirish tahlil etilgan.*

Kalit so'zlar: *Modernizatsiya, integratsiya, diversifikatsiya, innovatsiyalar, oziq-ovqat xavfsizligi, qishloq xo'jaligini moliyalashtirish, investitsiya, qishloq xo'jaligi siyosati.*

KIRISH

Raqobatbardosh innovatsion iqtisodiyotni shakllantirish mamlakatda barqaror rivojlanish, shu jumladan qishloq xo'jaligi sektori: oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash va mamlakat mustaqilligi, turmush farovonligini oshirish qishloq aholisining turmush darajasi va sifati tabiiy resurslardan oqilona foydalanish va atrof-muhitni muhofaza qilish ustuvor vazifalardan biridir.

O'tgan davr mobaynida tub tarkibiy o'zgarishlar iqtisodiyot natijasida yuzaga kelgan qishloq xo'jaligidagi islohotlarni ko'rdik, xususan, iqtisodiy islohot uchun keng qamrovli huquqiy baza yaratildi, mulkchilik shakllanadi va iqtisodiyotni boshqarishning tegishli shakllari qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi yaratilgan, optimal fermer xo'jaliklarining faoliyat yuritishi uchun shart-sharoit yaratilgan, dexqon xo'jaliklarining istiqbolli shakli sifatida sanoatda iqtisodiy mulkchilik yaxshilandi yerga egalik qilish va undan foydalanishga munosabat qishloq xo'jaligining asosiy ishlab chiqarish quroli mustaqil agrar siyosat ishlab chiqildi va izchil amalga oshirilmoqda, bular o'z o'rnida aholini muntazam ta'minlashni ta'minlaydi o'z oziq-ovqat mahsulotlari bozor tamoyillari hisoblanadi ishlab chiqarishda, qayta ishlashda samarali foydalaniladi, mahsulotlarni sotish va ularga xizmat ko'rsatish.

Diversifikatsiyasini tashkil etish maqsadida ishlab chiqarish, yer-suv munosabatlarini yaxshilash, agrobiznes uchun qulay sharoitlar yaratish va qo'llab quvvatlovchi yuqori qiymat zanjiri hamkorlik aloqalarini rivojlantirish, bozor mexanizmlarini keng joriy etish, sohada axborot-kommunikatsiya texnologiyalari hamda ulardan samarali foydalanish 2019 yil 23 oktyabrdagi ilmiy yutuqlar O'zbekiston Respublikasi Prezidenti strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi Farmonni imzoladi.

Keyingi yillarda mamlakatimiz qishloq xo'jaligini isloh qilish, xususan sohada davlat boshqaruvi tizimini takomillashtirish, bozor munosabatlarini keng joriy qilish, qishloq

xo'jaligi mahsulotlarini yetishtiruvchi, qayta ishlovchi va sotuvchi subyektlar o'rtasidagi munosabatlarning huquqiy asosini mustahkamlash, sohaga investitsiyalarni jalb qilish, resurstejamkor texnologiyalarni joriy etish hamda qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqaruvchilarni zamonaviy texnikalar bilan ta'minlash borasida muayyan ishlar amalga oshirilmoqda.

Shu bilan birga, qishloq xo'jaligini rivojlantirish bo'yicha uzoq muddatga mo'ljallangan strategiyaning mavjud emasligi yer va suv resurslaridan samarali foydalanishga, sohaga investitsiyalarni keng jalb etishga, ishlab chiqaruvchilarning yuqori daromad olishiga va mahsulotlar raqobatbardoshligini oshirishga to'sqinlik qilmoqda. Ishlab chiqarishni diversifikatsiya qilish, yer va suv munosabatlarini takomillashtirish, qulay agrobiznes muhitini va yuqori qo'shilgan qiymat zanjirini yaratish, kooperatsiya munosabatlarini rivojlantirishni qo'llab-quvvatlash, sohaga bozor mexanizmlarini, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini keng joriy etish, shuningdek, ilm-fan yutuqlaridan samarali foydalanish hamda kadrlar salohiyatini oshirish maqsadida:

1. Quyidagilar:

Xalqaro tashkilotlar va ekspertlar ishtirokida ishlab chiqilgan O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligini rivojlantirishning 2020 — 2030-yillarga mo'ljallangan strategiyasi ko'zda tutildi.

O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligini rivojlantirishning 2020 — 2030-yillarga mo'ljallangan strategiyasida belgilangan vazifalarni amalga oshirish bo'yicha "Yo'l xarita"si tasdiqlansin.

2. Quyidagilar Strategiyani amalga oshirishning ustuvor yo'nalishlari etib belgilansin: oziq-ovqat mahsulotlari xavfsizligini ta'minlash va iste'mol ratsionini yaxshilash, talab etiladigan miqdordagi oziq-ovqat mahsulotlari yetishtirishni nazarda tutuvchi oziq-ovqat xavfsizligi davlat siyosatini ishlab chiqish va joriy etish; qishloq xo'jaligi mahsulotlarini xarid qilish va sotishda bozor tamoyillarini keng joriy etish, sifat nazorati infratuzilmasini rivojlantirish, eksportni rag'batlantirish, maqsadli xalqaro bozorlarda raqobatbardosh, yuqori qo'shilgan qiymatli qishloq xo'jaligi va oziq-ovqat tovarlari ishlab chiqarishni nazarda tutuvchi qulay agrobiznes muhitini va qo'shilgan qiymat zanjirini yaratish;

qishloq xo'jaligi va oziq-ovqat tarmog'ini modernizatsiyalash, diversifikatsiya qilish va barqaror o'sishini qo'llab-quvvatlash uchun xususiy investitsiya kapitali oqimini ko'paytirishni nazarda tutuvchi sohada davlat ishtirokini kamaytirish va investitsiyaviy jozibadorlikni oshirish mexanizmlarini joriy qilish;

yer va suv resurslari, o'rmon fondidan oqilona foydalanishni nazarda tutuvchi tabiiy resurslardan oqilona foydalanish va atrof-muhitni muhofaza qilish tizimini takomillashtirish;

qishloq xo'jaligida davlat boshqaruvi tuzilmasini restrukturizatsiya qilish va yanada rivojlantirishni nazarda tutuvchi boshqaruvning zamonaviy tizimlarini rivojlantirish; fermer xo'jaliklarida mehnat unumdorligini oshirish, mahsulot sifatini yaxshilash, yuqori qo'shilgan qiymat yaratishga qaratilgan tarmoq dasturlarini ishlab chiqish orqali davlat xarajatlari samaradorligini oshirish va bosqichma-bosqich qayta taqsimlash;

qishloq xo'jaligida ilmiy-tadqiqot, ta'lim va maslahat xizmatlarining ishlab chiqarish bilan integratsiyalashgan bilim va ma'lumotlarni tarqatishning samarali shakllarini qo'llashni nazarda tutuvchi ilm-fan, ta'lim, axborot va maslahat xizmatlari tizimini rivojlantirish;

qishloq joylarini muvozanatli va barqaror taraqqiy ettirishga ko'maklashishni nazarda tutuvchi qishloq hududlarini rivojlantirish dasturlarini amalga oshirish;

zamonaviy axborot texnologiyalarini keng joriy etish orqali statistik ma'lumotlarni to'plash, tahlil qilish va tarqatishning ishonchli uslublarini joriy etishni nazarda tutuvchi tarmoq statistikasining shaffof tizimini yaratish.

3. O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligini rivojlantirishning 2020 — 2030-yillarga mo'ljallangan strategiyasini amalga oshirish bo'yicha muvofiqlashtiruvchi kengash tarkibda tasdiqlansin.

O'zbekiston Respublikasi Qishloq xo'jaligi vazirligi Muvofiqlashtiruvchi kengashning ishchi organi etib belgilansin.

4. Muvofiqlashtiruvchi kengash (A.N. Aripov):

Strategiyaning to'liq, o'z vaqtida va sifatli bajarilishini tashkil etsin hamda belgilangan indikatorlarga erishish ustidan doimiy monitoring olib borsin;

Bir oy muddatda Strategiyaning har bir asosiy yo'nalishi bo'yicha malakali mutaxassislardan, shu jumladan xorijiy ekspertlardan iborat tarkibda doimiy ishlovchi ishchi guruhlarini, ularga xalqaro moliya tashkilotlari, xorijiy davlatlar va boshqa donorlar grantlari, O'zbekiston Respublikasi Qishloq xo'jaligi vazirligining budjetdan tashqari mablag'lari, shuningdek, qonun hujjatlari bilan taqiqlanmagan boshqa manbalar hisobidan ish haqi va boshqa to'lovlarni belgilagan holda shakllantirsin;

Dehqon xo'jaliklarida moliyaviy savodxonlik bugungi kun talabi bo'lib, u fermer va xo'jalik rahbarlariga resurslarni samarali boshqarish, qarz va kreditlar sharoitlarini tushunish, daromad-hamyosh xarajatlarni tahlil qilish imkonini beradi. O'zbekiston Respublikasining Qishloq xo'jaligini rivojlantirish strategiyasi 2020–2030 yillarga muvofiqlashtiruvchi hujjat sifatida moliyaviy barqarorlik, investitsiya jalb qilish va mahsulot sifatini ta'minlashni nazarda tutadi.

Moliyaviy savodxonlik nafaqat "pulni bilish", balki integratsiya va innovatsiya yo'nalishidagi faoliyatlarni amalga oshirish uchun tayanch funktsiyasini bajaradi. Masalan, agar fermer kredit shartlarini tushunsa, u zamonaviy texnologiyalarni olib kirishga, sug'urta xizmatlari va moliyaviy risklardan himoyalash mexanizmlarini qo'llashga tayyor bo'ladi. Shu tarzda investitsiya jalb qilish imkoniyatlari kengayadi, integratsiyalashgan moliyaviy xizmatlar va bank yoki mikromoliyaviy tashkilotlar bilan hamkorlik kuchayadi.

Modernizatsiya — bu texnik-texnologik yangilanishni ham, ish usullarini zamonaviylashtirishni anglatadi. Ammo modernizatsiyaga erishish uchun moliyaviy jihatdan tayyor bo'lish lozim: masalan, yangi ekinlarga yoki ishlab chiqarish texnikasiga o'tishdan oldin, uning narxi, kredit foizi, amortizatsiya muddati va foydalanish

rentabelligini tahlil qilish kerak. Moliyaviy savodxon fermer bu tahlilni bozorda talab va xarajat-daromad modellarini tayyorlash orqali amalga oshiradi.

Innovatsiya esa — yangi usullar, yangi mahsulot bozorlariga chiqish, agrotexnologiyalarning ilg'or shakllarini qo'llash demakdir. Lekin innovatsiyani joriy etish xarajat talab qiladi: tadbirkorning moliyaviy savodlari bo'lmasa, u texnologik yangiliklarni sinovdan o'tkaza olmaydi. Shu nuqtai nazardan, moliyaviy savodxonlik dehqon bosqichida ilgari surilsa, innovatsion yechimlar amalda qo'llanishi osonlashadi va risklar kamroq bo'ladi. Misol tariqasida: agar fermer kredit olishni rejalashtirsa, u kredit shartlarini tushunib, foiz stavkasini va to'lov muddatini hisoblay olish kerak. Shu bilan birga, sug'urta tizimi, grant va subsidiya imkoniyatlarini bilish moliyaviy riskni kamaytiradi va investitsiyani qishloq xo'jaligi siyosati yo'nalishlari bilan uyg'unlashtiradi.

Dehqon xo'jaliklarini moliyalashtirishda integratsiya deganda bir nechta omillar tushuniladi: fermer xo'jaliklarini birgalik ishlashga jalb qilish, kooperatsiya shakllarini yaratish, bank-mikrofinans tashkilotlari bilan tarmoqli bog'lanish, xalqaro donor programmalariga kirish. Bu yerda moliyaviy savodxonlik muhim rol o'ynaydi — chunki integratsiya jarayonida moliyaviy hisobot tayyorlash, reja tuzish, investitsiya loyihasi faylini topshirish kabi ishlar ko'p bo'ladi. Strategiyada 2020-2030 yillarga belgilangan yo'nalishlar ichida agroinvestitsiyalar, agrobanklar orqali kreditlar va subsidiya mexanizmlari qulaylashtirilishi nazarda tutilgan. Masalan, Prezident qarori bilan "Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtiruvchilarga hosilni sug'urta qilish xarajatlarining bir qismi davlat tomonidan qoplab berilishi" kabi chora-tadbirlar kiritilmoqda.

Moliyaviy savodxonlik oshirilsa, fermerlar bunday imkoniyatlardan xabardor bo'ladi, grant va subsidiya dasturlari bo'yicha huquq va shartlarni bilib oladi, investorlarni jalb qilishga tayyorlaydi. Masalan, kredit olishdan oldin biznes-reja tayyorlash, moliyaviy kuchlanish (stress test) o'tkazish, investitsiya va rentabellik ko'rsatkichlarini hisoblash imkoniyati yaratiladi.

Taklif Dehqon xo'jaliklarida raqamli texnologiyalarni joriy etish orqali axborot savodxonligini oshirish.

Masalan, "Agroportal" yoki "Fermer mobil ilovalari" orqali bozor narxlari, ob-havo ma'lumotlari va agrotexnik tavsiyalarni olish imkoniyatini kengaytirish.

Xulosa qilib aytganda, dehqon xo'jaliklarida moliyaviy savodxonlikni oshirish mamlakatimiz qishloq xo'jaligi siyosatini modernizatsiya qilish, innovatsion yondashuvlarni joriy etish hamda oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi. Moliyaviy bilim va ko'nikmalarning yetishmasligi dehqon xo'jaliklarida resurslardan oqilona foydalanish, investitsiya jalb qilish, hamda raqobatbardosh mahsulot yetishtirish jarayonlariga to'sqinlik qiladi. Prezidentimiz tomonidan 2020–2030 yillarga mo'ljallangan qishloq xo'jaligini rivojlantirish strategiyasida aynan shu yo'nalish — moliyaviy barqarorlik, kreditlash tizimini takomillashtirish, dehqonlarning iqtisodiy mustaqilligini kuchaytirish asosiy vazifalardan biri sifatida belgilangan. Shu bois, dehqon xo'jaliklarida moliyaviy savodxonlikni oshirish orqali ularning iqtisodiy faolligi ortadi,

innovatsion texnologiyalarni joriy etish imkoniyati kengayadi, xo'jaliklar o'rtasida integratsiya jarayonlari kuchayadi.

Shuningdek, moliyaviy savodxonlik darajasining yuksalishi qishloq xo'jaligida barqaror ishlab chiqarish tizimini shakllantirish, oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash va mamlakatning umumiy investitsion jozibadorligini oshirishga xizmat qiladi.

Natijada, iqtisodiyotning ushbu tarmog'i nafaqat o'zini o'zi ta'minlay oladigan, balki eksportga yo'naltirilgan, yuqori samaradorlikka ega soha sifatida shakllanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abdullayev, X., & Jo'rayev, A. Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti. – Toshkent: O'zbekiston universiteti nashriyoti, 2020.
2. Karimov, B. Fermer xo'jaliklarida biznes rejalashtirish. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2019.
3. Odilov, M. Moliyaviy savodxonlik asoslari. – Toshkent: Innovatsiya ziyo, 2021.
4. Nurmatov, O. Qishloq xo'jaligida moliyaviy boshqaruv. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2022.